

Demokrasi

“Hiç kimse iyi bir yurttaş olarak dünyaya gelmez, hiçbir ulus bir demokrasi olarak doğmaz. Bunların her ikisi de bir ömür boyunca gelişmeye devam eden süreçlerdir. Gençler doğumlarından itibaren bu sürecin içine katılmalıdır.”⁷

Kofi Annan

Demokrasi bir grup insan için yaratılmış kurallar sistemini ifade eder. Kelimenin kökeni Yunanca *demos* –halk anlamını taşır– ve *kratos*’tur – irade anlamını taşır. Dolayısıyla demokrasi çoğunlukla “halkın yönetimi” olarak tanımlanır; demokrasi başka bir deyişle insanlar tarafından çeşitli kuralların meydana getirilmesi ve kuralları belirleyen insanlar tarafından bu kurallara uyulması sistemidir.

Böyle bir sistem gerçekten varolabilir mi, bu sistem karar almak için iyi bir yöntem olabilir mi? Böyle bir düşünce nasıl ortaya çıktı? Bu düşünce –en azından insanların ve ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından– bugün hâlâ neden dikkate alınması gereken tek sistem olarak kabul ediliyor? Herkesin yönetme yetkisine sahip olması bir anlam ifade ediyor mu?

Neden Demokrasi?

Demokrasi fikri iki temel ilkeye sahiptir. Bu ilkeler aynı zamanda demokrasinin çekim gücünü anlamamıza yardımcı olur:

1. *bireylerin özerkliği* ilkesi: kimse başkaları tarafından dayatılan kurallara tabi olamaz.
2. *eşitlik* ilkesi: toplumun parçası olan bireyleri etkileyecek kararlarda herkesin eşit derecede söz hakkına sahip olması gerekir.

Bu ilkelerin her ikisi de herkese cazip gelir. Demokratik bir yönetim sistemi –en azından teoride– her iki ilkeyi de temel alır. Diğer sistemler, örneğin oligarşi, plutokrasi ya da diktatörlük her iki ilkeyi de doğal olarak çiğner: toplumun belli (sabit) bir kesimine iktidar sunar ve bu kesimde yaşayan insanlar nüfusun geri kalanı adına kararlar alır. Bu sistemlerde ne eşitlikten ne de bireysel özerklikten bahsedilebilir.

Yukarıda aktarılan ilkeler demokrasinin ahlaki gerekçelerini de içerir. Her ikisinin de aslında insan haklarının da başlıca ilkeleri olduğunu görürüz. Bu ilkelerin yanında demokratik bir yönetim sisteminin meşrulaştırılmasında başka sebepler de sunulur:

1. Demokratik bir sistemin daha etkin bir yönetim şekli sunduğu sıklıkla iddia edilir, çünkü bu durumda, alınan kararlar halk tarafından daha kolay benimsenir. İnsanlar “kendi” koydukları kuralları genellikle çiğnemezler.

İlgili etkinlikler

- Seçim propagandası, sayfa 127
- Bağlantı kurmak, sayfa 173
- Oy kullanmak ya da kullanmamak?, sayfa 238
- Sendika toplantısı, sayfa 244

2. Kararlar, toplumun farklı kesimlerinin fikir birliğiyle alındığından, halkın bu kararları onaylaması daha muhtemeldir; kurallar nüfusun büyük bir kesimi tarafından kabul edilmeyecekse o kurallar gerçekçi olmayacaktır. Demokratik bir şekilde yönetime gelen bir hükümetin yasaları denetleyen iç mekanizmaları dikkate alması gerekir.
3. Demokratik bir sistem, “bir elin nesi var, iki elin sesi var” ilkesinden hareketle daha fazla inisiyatif kullanmayı ve bunun sonucunda değişen koşullara daha kolay uyum göstermeyi sağlar.

? Ülkenizde geçerli kurallara karşı bir “aidiyet” hissediyor musunuz? Bunun sebepleri ne olabilir?

İyi bir teori...

Pratikte, toplumdaki her bireyden karar verme süreçlerine katkıda bulunmasını beklemek tabii ki pek akılcı olmaz, bunu toplumdaki her birey de istemez zaten. Bu yüzden birçok ülkede, yurttaşların kendi adına karar vermek üzere temsilciler atadığı bir sistem kullanılmaktadır: *doğrudan* demokrasi yerine *temsili* demokrasi. Teoride her yurttaş kendi çıkarlarını en iyi şekilde temsil edecek kişiyi seçerken eşit fırsata sahiptir. Bu şekilde eşitlik teorisi de izlenmiş olur.

Antik Yunan’da demokrasi ortaya çıktığında bu durum mevcut değildi. Kadınlar ve kölelerin ve tabii ki çocukların oy kullanmaya izni yoktu. Bugün ise dünyanın birçok ülkesinde kadınlar seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir, fakat bu mücadele çok kısa bir süre önce kazanılmıştır.

Toplumun bazı kesimleri –örneğin göçmenler, tutuklular, çocuklar– yaşadıkları ülkenin yasalarına uyma zorunlulukları olsa bile seçimlerde oy kullanamamaktadır.

? Toplumun belirli kesimlerini demokratik süreçlerin dışında bırakmanın mantıklı bir gerekçesi olabilir mi?

Yasama süreçlerinin denetimi

Eğer eşitlik ilkesi—en azından seçimlerde oy kullanma bakımından—bugün az ya da çok saygı görüyorsa, *özerklik* ilkesi mevcut demokrasilerde nasıl bir yere sahip? Bu toplumlardaki bireyler kendi belirledikleri temsilciler tarafından hazırlanan yasalar üstünde ne dereceye kadar “sahiplenme duygusu” hissediyorlar? Bu sorunun yanıtı pek ümit verici değil. Aslında, dünya üzerindeki demokrasilerde yaşayan insanların büyük çoğunluğu yasaların, kendi çıkarlarını temsil etmeyen kural koyucular tarafından kendilerine “dayatıldığını” iddia edecektir. Bu durumda ilk ilke uygulamaya geçirilememiş mi olur?

? Temsili demokraside insanların, kendi adlarına alınan kararlar üzerinde gerçek bir otoriteye sahip olması mümkün müdür?

Temsili demokraside, halkın yasama süreci üzerinde denetimi olduğunu söylemenin birkaç anlamı vardır. Birçok ülkenin içinde bulunduğu durumu doğru şekilde temsil etmiyor gözükse bile, yeniden ideal modeli hatırlamamız gerekir;. Bu model en azından sorun alanlarını tanımlamamızda bize yardımcı olur ve bu sorunların üstesinden nasıl gelineceğine dair öneriler sunar.

1. Yurttaşlar yasama süreçlerinde etki sahibi olabilirler, çünkü yasaları hazırlayacak kişileri seçerler: teoride, yurttaşlar seçimlere farklı temsilciler arasından kendi çıkarlarına uygun kişiyi seçerler. Aslında, yurttaş kendi çıkarlarına en yakın parti programını sunan kişiyi seçer.

“Bir oy pusulası bir kurşundan daha etkilidir.”

Abraham Lincoln

“Demokrasi için iki kere çok yaşa: birincisi çeşitliliği kabul ettiği için ve ikincisi eleştiriye izin verdiği için. İki tane ‘çok yaşa’ yeterlidir: üçüncüsünü gerektirecek bir durum yoktur.”

E.M. Forster

2. Politikacılar yeniden seçilmek için adaylıklarını koymak zorundadır. İki seçim arasındaki süre içinde meclis üyeleri bir sonraki seçimlerde, gösterdikleri performansa göre yargılanacaklarının farkındadır. Bu yüzden toplum tarafından onaylanmayacak yasaları çıkarmaya meyilli olmayacaklardır. Bu bir çeşit kendiliğinden denetimdir.
3. Prensipite, yurttaşların belli politika ve yasalardan hoşnut olmadıklarını etkili bir şekilde dile getirmek ve endişe duydukları bir konuda temsilcilerine mesaj göndermek için birçok seçeneği vardır.
4. Teoride, yasama sürecinde daha olumlu bir etki yaratabilmek için yurttaşların ellerinde bazı fırsatlar vardır. Bunlar arasında, STK'lar ya da baskı grupları ve danışma organları vasıtasıyla siyasi temsilcilerle görüşmeler yapmak vardır.
5. Hiçbir adayın kendi çıkarlarını temsil edemeyeceğini düşünen her birey sonuçta seçimlerde aday olma özgürlüğüne sahiptir.

Serbest ve adil seçimler –amaca ulaşma yöntemi

“Halkın istenci, yönetme yetkisinin temelini oluşturur; bu istenç, gizli oy ya da eşdeğer serbest oylama usulleri ve genel ve eşit oy esasıyla yapılacak düzenli ve gerçek seçimlerde ifade edilir.”

Madde 21, fıkra 3, İHEB

Seçimler meclis üyeleri üzerinde denetim gücüne sahip olma yöntemidir. Seçimler –en azından teoride– politikacıların yürüttükleri çalışmalarda, seçmenlerin isteklerini hesaba katma dürtüsü ya da ihtiyacını oluşturur. Böyle bir yöntem, seçimlerin serbest ve adil yapılmasını gerektirir ve belki daha temel bir şeyi zorunlu kılar: seçmenlerin çıkarlarını gözetmede başarısız oldukları takdirde seçmenlere hesap vermek zorunda kalacaklarına politikacıların *inanmasını*. Seçmen tarafından cezalandırılma korkusu olmadığı müddetçe, hiçbir politikacı kendi çıkarlarıyla örtüşmeyen şeyleri temsil etme ihtiyacı hissetmez. Sistemin iyi işlemesi için bu inancın geliştirilmesi gerekir; aynı şekilde sistemin etkin işleyişi için seçmenin ara sıra bu gücü kullanması ya da en azından öyle yapmaya hazır olmuş gibi gözükmesi gerekir.

“Seçimler”—bazen sistemi tam anlamıyla demokratik yapmasa da—siyasi bir sistemin içine çok rahatlıkla sokulabilir. Seçmen, temsilcilerinin hesap vermesini sağlayabiliyorsa, yapısal seçimler demokratik bir sisteme ancak o zaman katkı sağlayabilir. Yirmi birinci yüzyılın başında birçok demokratik ülkede görülen yüksek ‘oy kullanmama’ oranları bu denetim mekanizmasının etkinliğini azaltmaktadır.

Bu sorun aslında demokratik şekilde seçilen bir hükümetin ne kadar meşru olduğu sorusu- nu da gündeme getirir. Zira bazı vakalarda görüldüğü gibi hükümetler tüm seçmenler arasında- ki bir *azınlık* tarafından seçilebilir.

Seçimler ve seçmen kayıtsızlığı

“Stokholm, 17 Mayıs (IPS) – İsveç yerlilerinden Ren geyiği çobanlığı yapan Saamiler için yapılan ilk ulusal parlamento seçimlerine halkın gösterdiği ilgisizlik kutlamaların sessiz geçmesine sebep oldu ... Pazar günü yapılan seçimlere katılım hayli düşüktü, 12.000 seçmenin % 50'sinden azı sandıkbaşına gitti.” *Interpress Third World News Agency (IPS), 1993*

“17 Aralık için planlanmış olan Vladivostok City Duma seçimleri şimdiden başarısızlığa uğradı sayılır. Bundan önce yapılan seçimlerde seçmenlerin sandık başına gitmemesi 12 kişinin adaylıktan çekilmesiyle sonuçlandı.” *Vladivostok Daily, 29 Kasım 2000*

Seçimler sola doğru ani bir kayışla sonuçlansa da Romanya'daki siyasi atmosferin en belirgin özelliği oy kullanmayan seçmen sayısının çokluğu oldu. Oy kullanma oranı % 44,5 gibi tarihin en düşük oranıyla sonuçlandı. Bu oran 1996 yılında % 56,4 idi.” *Central Europe Review, 12 Haziran 2000*

Britanya'daki genel seçimlerde oy kullanma oranı % 60'lık bir değerle seksen yılın en düşük oranı oldu. En düşük oy kullanma oranına sahip yerler arasında Liverpool Riverside geliyor, burada seçmenlerin % 34,1'i sandıkbaşına gitti. Seçim göstergelerine göre, ülke çapında 18-25 yaş arasındaki nüfusun en ilgisiz kesim olduğu tahmin ediliyor.” *BBC, 9 Haziran 2001*

1994 Slovakya parlamento seçimlerinde % 70 üzerinde katılım sağlansa da, 18-25 yaş arasındaki seçmenlerin katılım oranının % 20 kadar olduğu tahmin ediliyor.” *Rock volieb, 1998*

Gerçek dünyada demokrasi

Dünyada ne kadar demokratik ulus varsa o kadar farklı demokrasi şekli mevcuttur. İki demokratik sistem birbiriyle tıpatıp aynı olamaz ve sistemlerden hiçbiri bir “model” demokrasi olarak değerlendirilemez. Devlet başkanlığı ya da parlamentoya dayanan demokratik yapılar olabilir; federal, konfederal ya da üniter yapıda demokrasiler olabilir; referanduma sürekli başvuran demokrasiler olabilir; dış örgütlerin danışmanlığını daha çok ya da daha az tercih eden demokrasiler olabilir; nisbi seçim sistemi ya da oy çoğunluğu sistemini kullanan ya da her ikisinin bileşimini kullanan demokrasiler olabilir.

Bu sistemlerin herbirinin –en azından ismen de olsa– yukarıda aktarılan iki ilkeyi temel aldığı için “demokratik” oldukları varsayılır. Bu iki temel ilke tüm yurttaşların eşitliği ve her bireyin belli bir düzeye kadar kişisel özerkliğe sahip olması idi. “Özerlik” terimini *her bireyin istediği her şeyi yapabilmesi* anlamında tanımlamak gerçekçi olmaz. Oy hakkını yurttaşlar arasında eşit paylaştıran sistem, her bireyin en azından bağımsız olarak tercihte bulunmaya yetkin olacağını ve bu tercihin hesaba katılması gerektiğini kabul eder. Bundan sonrası büyük bir oranda yurttaşların ne yapacağıyla alakalıdır.

Dünya üzerindeki neredeyse her ülkenin “demokratik” olduğunu iddia etmesine rağmen, mevcut her demokratik sistemin günümüzdekinden biraz *daha demokratik* olabilme becerisine sahip olduğuna şüphe yoktur. Demokratik her sistemin böyle bir gelişime tartışmasız ihtiyacı vardır.

Demokraside yaşanan sorunlar

Yirmi birinci yüzyılın başında demokrasinin içinde bulunduğu durum hakkında evrensel düzeyde bir kaygıdan söz edilebilir. Bu kaygının temeli, yurttaşların seçimlere katılım oranının düşmesi, bunun sonucunda bu durumun yukarıda tartışılan demokratik süreç yollarından bazılarının altını oymasındır.

Bu durum şüphesiz bir sorun olarak karşımıza çıksa da, başka çalışmalar farklı şekillerde katılımın yükselişte olduğunu gösterir –örneğin, baskı grupları, sivil girişimler, danışma organları, vs. Bu tür katılım şekilleri seçmenlerin sandıkbaşına gitmesi kadar önemli bir demokratik işleyiş yöntemidir. Seçimler halkın çıkarlarının doğru bir şekilde temsil edileceğine dair güvence verilmesinin dolaysız bir yoludur. Seçimler arasındaki dört ya da beş senelik süre hükümetin hesap vermesini beklemek için hayli uzun bir süredir. İnsanlar çabuk unuttur!

Temsili demokrasi düşüncesi ile ilişkili iki sorun daha vardır, bunlar da azınlık çıkarları ile ilgilidir. Birinci sorun, seçim sistemiyle azınlık çıkarlarının çoğunlukla temsil edilememesidir: azınlığın sayısı, temsil için gerekli asgari seviyeden daha düşükse bu durum ortaya çıkabilir ya da seçim sisteminin “kazanılan hükmeder” mantığıyla işliyor olması buna sebep olabilir. İkinci sorun ise, azınlıklar, yasama organında temsil ediliyor olsalar da temsilcilerin azınlıkta olmaları, bunun sonucunda da çoğunluk temsilcilerine karşı çıkabilmek için yeterli oya sahip olamamalarıdır. Bu sebeplerden demokrasi genellikle “çoğunluğun yönetimi” olarak tanımlanır.

Bu sorunlardan ikincisini çözmek için demokratik sisteme çok güvenmemek gerekir. Çoğunluğun, azınlığa zarar verecek kararları yürürlüğe sokması kolaylıkla tahmin edilebilir –ki sayısız kez meydana geldi. “Halkın iradesi”nin bu tür kararların gerekçesi olması beklenemez. Hem azınlığın hem de çoğunluğun temel çıkarları sadece insan hakları ilkelerine sadık kalarak koruma altına alınabilir. Bunu mümkün kılmak için, çoğunluğun iradesi ne olursa olsun, etkin bir yasal mekanizmanın geliştirilmiş olması gerekir.

Önemli gün

10 Aralık
İnsan Hakları Günü

“Kuzey İrlanda’da yeni bir Haklar Beyannamesi üzerinde tartışıyoruz. Bu beynamede yer alan hakları gençlik kulübümüzdeki gençlerin yaşamlarıyla ilişkilendirmek istiyorum.”

Tara Kinney, Kuzey İrlanda Gençlik Forumu, İnsan Hakları Eğitimi Forumu katılımcısı, 2000

“Demokrasi sıradan insanların ne istediklerini bildiği ve iyi (demokratik) bir yaşam biçimini hakettikleri bir teoridir.”

H.L. Mencken

Neler için mücadele veririz?

özgürlük ve insan hakları için; her birey, kadın ve erkek, temsil ettiği sınıf, dış görünüş, cinsiyet, din ve ırkından dolayı ayrımcılık görmeden tüm siyasal haklara sahip olsun diye...

eşitlik için ve bireyler arasındaki tüm ayrımcılık şekillerine karşı; sosyal adalet için; kadın ve erkek eşitliği için; eşit haklar ve bilgiye eşit düzeyde erişim hakkı için...

özgürlük ve eşitlik ilkelerine dayanan **demokrasi** için, otoriterlik, popülizm ve diktatörlüğe karşı; tüm halkların sahip olacağı kendi kaderini tayin etme, özgürlük ve ifade özgürlüğü hakkı için.

evrensel dayanışma için; çünkü bireylerin özgürleştirilmesi için kolektif eylemin gücüne inanırız.

sorunlara **siyasi çözümler** bulmak için; çünkü insan varlıklarının dünyayı değiştirme yetisine sahip olduğuna inanırız.

Referanslar

Beetham, D., Democracy and human rights, Polity Press, 1999.

International Institute for Democracy, www.iidemocracy.coe.int.

Inter-Parliamentary Union, www.ipu.org.

Lijphart, A., Patterns of democracy, Yale University Press, 1999.

Politeia Network for Citizenship and Democracy in Europe, www.politeia.net.

Rock Volieb, Slovakia, www.icm.sk/zipcem/volby2002.html